

НОВА РЕЄСТРАЦІЯ ЛІСОВОЇ КІШКИ (*FELIS SILVESTRIS* SCHREBER, 1777) В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Саварін О.О.¹, Кравцов О.А.²

¹Гомельський державний університет імені Франциска Скорини
вул. Советська, 104, 246019, м. Гомель, Республіка Білорусь

²Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, 69600, м. Запоріжжя
gomelsavarin@gmail.com, kravtsov.ohota@gmail.com

12.10.2018 в 12 км від селища Ворохта Яремчанського району Івано-Франківської області, в гірському лісі був знайдений череп представника родини котячих (Felidae, Carnivora). Основні параметри: загальна довжина – 103,0 мм; конділобазальна довжина – 95,1 мм; вилична ширина – 69,8 мм; співвідношення виличної ширини та конділобазальної довжини – 0,73; мінімальна довжина носових кісток – 24,5 мм; міжзінчна ширина – 19,0 мм; лобна ширина – 50,1 мм; ширина мозкової частини – 47,3 мм; ширина заочного звуження – 32,6 мм; довжина слухового барабану – 23,8 мм; найбільша ширина потиличних мишцелків – 24,4 мм; довжина нижньої щелепи – 65,9 мм. На підставі замірів черепу і ступеню розвитку сагітального гребню вважаємо, що особина, яка загинула – дорослий самець. Мозковий відділ до потиличної області не звужується. Носові кістки в місці стикання з лобними кістками – не втиснуті, заходять за краї верхньощелепних кісток, передній край носових кісток з виїмкою. Задній край піднебіння посередині має загострений виступ. Пресфеноїд з розширенням. Порівняння всього комплексу краніологічних особливостей з відомими літературними даними дає змогу стверджувати: знайдений череп належить виду – лісова кішка (*Felis silvestris* Schreber, 1777).

Ця знахідка є третім свідченням існування виду в Івано-Франківській області, розширює наукові уявлення щодо території перебування кішки в регіоні.

В потиличній частині даного черепа з боку внутрішньої поверхні виявлені великі (розміщені по всьому периметру тим'яних кісток) та масивні (біля 1,5–2,0 см довжини) відкладення солей кальцію. Масивні відкладення солей кальцію стискають головний мозок, порушують циркуляцію ліквора, тим самим, впливаючи на фізіологічний статус, життєздатність особини. Вважаємо, що аналізована молода особина лісового kota могла загинути внаслідок настання патофізіологічних процесів. **Ключові слова:** Україна, лісова кішка, поширення, заміри черепа, видова діагностика, загибель особин, відкладення солей кальцію.

New registration of a wildcat (*Felis silvestris* Schreber, 1777) in Ivano-Frankivsk region. Savarin A., Kravtsov A.

A skull of the Felidae family (Felidae, Carnivora) representative was found on 10/12/2018 in 12 km from the village of Vorokhta, Yaremche district, Ivano-Frankivsk region, in the mountain forest. Basic measurements are the following: greatest length of skull – 103,0 mm; condylobasal length – 95,1 mm; zygomatic breadth – 69,8 mm; the ratio of zygomatic breadth and condylobasal length is 0.73; minimum length of the nasals – 24,5 mm; least breadth between the orbits – 19,0 mm; frontal breadth – 50,1 mm; greatest width of the braincase – 47,3 mm; least breadth of the postorbital constriction – 32,6 mm; anteroposterior diameter of the auditory bulla – 23,8 mm; greatest breadth of the occipital condyles – 24,4 mm; the mandible length – 65,9 mm. Based on the measurements of the skull and the sagittal ridge development, it can be argued that the deceased individual is an adult male. The cerebral region does not narrow towards the occipital region. The nasal bones at the point of contact with the frontal bones are not depressed. The palate posterior edge has a pointed projection in the middle. The presphenoid is with widening. Comparison of the entire complex of craniological features with the known literature information allows us to assert it is a wildcat (*Felis silvestris* Schreber, 1777).

This find is the third evidence of the species' habitation in the Ivano-Frankivsk region and expands the scientific understanding of its habitat in the region.

Extensive (located along the entire perimeter of the parietal bones) and massive (about 1.5-2.0 cm in length) calcium salts deposits were revealed on the occipital inner surface. They squeeze the brain and disrupt cerebrospinal fluid circulation, thereby affecting the individual's physiological status and viability. We believe that the analyzed young wildcat could die due to pathophysiological processes. **Key words:** Ukraine, wildcat, distribution, skull measurements, species diagnostics, death of individuals, deposits of calcium salts.

Постановка проблеми. Лісова кішка (*Felis silvestris* Schreber, 1777) занесена до Червоної книги України, природоохоронний статус виду – «вразливий» [1]. Саме тому наявні публікації присвячені насамперед самим фактам знахідок особин виду у низці регіонів України, аналізу причин їх смертності [2–5]. Зазначалось, що у 21 сторіччі чисельність лісової кішки стала зростати, що пов'язано з теплими малосніжними зимами [6]. Докладний

аналіз сучасного розповсюдження *F. silvestris* проведений в колективній роботі [7]. Серед регіонів проживання лісової кішки авторами зазначена й Івано-Франківська область. Місця знахідок в області: Косівський (поблизу села Космач) і Верховинський райони (поблизу села Перкалб).

Актуальність дослідження. Особини *F. silvestris* з території України мають наступні краніологічні характеристики: загальна довжина черепа – від 90 до

110 мм, конділобазальна довжина – от 80 до 100 мм, довжина верхнього зубного ряду – 30–40 мм, довжина нижньої щелепи – 60–66 мм, череп зазвичай без або з невеликим вдавненням носової області [7]. Однак кількість досліджених черепів *F. silvestris* з території України є незначною. Відсутні відомості щодо промірів черепу лісової кішки, що мешкає в Івано-Франківській області. Також необхідним є уточнення впливу екологічних факторів на смертність кішки.

Виклад основного матеріалу. 12.10.2018 в 12 км від селища Ворохта Яремчанського району Івано-

Франківської області, в напрямку до гори Говерла, в гірському лісі (рис. 1) був знайдений фрагмент скелета з черепом представника родини котячих (Felidae, Carnivora). Основні лісоутворюючі породи місця знахідки: бук європейський (*Fagus sylvatica*), ялина європейська (*Picea abies*), ялиця біла (*Abies alba*), горобина звичайна (*Sorbus aucuparia*).

Після очищення і часткового відбілювання черепа зроблені його заміри штангенциркулем.

Особливості черепа, що аналізується (рис. 2). Метричні: загальна довжина – 103,0 мм; конділоба-

Рис. 1. Ділянка лісу – місця знахідки черепа

А

Б

Рис. 2. Морфологічні особливості черепа *F. silvestris* (пояснення у тексті)

В

Г

Д

Продовження рис. 2. Морфологічні особливості черепа *F. silvestris* (пояснення у тексті)

зальна довжина – 95,1 мм; вилична ширина – 69,8 мм; співвідношення виличної ширини та кондیلлобазальної довжини – 0,73; мінімальна довжина носових кісток – 24,5 мм; міжзінична ширина – 19,0 мм; лобна ширина – 50,1 мм; ширина мозкової частини – 47,3 мм; ширина заочного звуження – 32,6 мм; довжина слухового барабану – 23,8 мм; найбільша

ширина потиличних мищелків – 24,4 мм; довжина нижньої щелепи – 65,9 мм.

Неметричні: мозковий відділ до потиличної області не звужується; потиличний гребінь добре розвинений (рис. 2 а); носові кістки в місці стикання з лобними кістками – не втиснуті, заходять за край верхньощелепних кісток, передній край носових кісток з виїмкою (рис. 2 в); задній край піднебіння посередині має загострений виступ, пресфеноїд з розширенням (рис. 2 б); всі зуби гострі, ікла не сточені (рис. 2 г, д).

На підставі замірів черепа і ступеню розвитку сагітального гребню вважаємо, що особина, яка загинула, – дорослий самець (вік близько 1 року або трохи більше). Слід зазначити, що в Європі самці *F. silvestris* достовірно відрізняються від самиць за багатьма промірами черепа (у самців череп більший) [8].

Порівняння всього комплексу краніологічних особливостей з відомими літературними даними [6–12] дає змогу стверджувати: знайдений череп належить виду – лісова кішка (*Felis*

Рис. 3. Відкладення солей кальцію (вигляд через великий потиличний отвір)

silvestris Schreber, 1777). Ця знахідка є третім свідченням існування виду в Івано-Франківській області, розширює наукові уявлення щодо території перебування кішки в регіоні.

Згідно з розповсюдженою думкою та наявним фактам [2–5] головними причинами загибелі лісової кішки на території України є: загибель у сільцях, відстріл браконьєрами, напади безпритульних собак.

У потиличній частині даного черепа з боку внутрішньої поверхні виявлені великі (розміщені по всьому периметру тім'яних кісток) та масивні (біля 1,5–2,0 см довжини) відкладення солей кальцію (рис. 3).

Подібні утворення нерідко виявляються в черепах хижих ссавців (ведмедя, вовка, єнота-полосуна, домашньої кішки) [13; 14]. Збільшення внутрішньочерепних кальцифікатів можуть спри-

чинити деякі захворювання (ендокринні, судинні, паразитарні та ін.) [15]. Масивні відкладення солей кальцію стискають головний мозок, порушують циркуляцію ліквора, тим самим впливаючи на фізіологічний статус, життєздатність особини [14]. Вважаємо, що аналізуєма молода особина лісового kota могла загинути внаслідок настання патофізіологічних процесів.

Головні висновки. Підтверджено сучасне існування *F. silvestris* у Івано-Франківській області. Великі проміри знайденого черепа свідчать про сприятливі умови для фізіологічного розвитку особин. Водночас великі та масивні відкладення солей кальцію з внутрішнього боку черепа можуть бути одним із факторів зниження життєздатності тварин, а також їхньої загибелі. Висловлювана думка потребує підтвердження у подальших дослідженнях.

Література

1. Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І.А. Акімова. Київ : Глобалконсалтинг, 2009. 600 с.
2. Роженко М.В. Про сучасні знахідки лісового kota (*Felis silvestris*) в пониззі ріки Дністер. *Вестник зоології*. 2000. № 6. С. 80.
3. Ткачук Ю.Б. О современных находках лесного kota на Буковине. *Вестник зоології*. 2000. № 6. С. 80.
4. Шквыря М.Г. Подольская популяция лесного kota, *Felis silvestris* (Carnivora, Felidae), в Украине. *Вестник зоології*. 2010. № 3. С. 279–280.
5. Drebet M., Kapeliukh Y. New data on distribution of the wildcat (*Felis silvestris* Schreber, 1777) in Podillia, Ukraine. *Theriologia Ukrainica*. 2019. Vol. 18. P. 128–132. <http://doi.org/10.15407/pts2019.18.128>.
6. Шевченко Л.С., Песков В.Н. Дикая лесная кошка, *Felis silvestris* Schreber, 1777 (Felidae, Carnivora, Mammalia), в Украине (распространение, структура популяции и новые находки). *Вісник Національного науково-природничого музею*. 2008–2009. № 6–7. С. 135–157.
7. Zagorodniuk I., Gavriluk M., Drebet M., Skilsky I., Andrusenko A., Pirkhal A. Wildcat (*Felis silvestris* Schreber, 1777) in Ukraine: modern state of the populations and eastwards expansion of the species. *Біологічні студії*. 2014. № 3–4. P. 233–254. <http://doi.org/10.30970/sbi.0803.372>.
8. Yamaguchi N., Driscoll C. A., Kitchener A. C., Ward J. M., Macdonald D. W. Craniological differentiation between European wildcats (*Felis silvestris silvestris*), African wildcats (*F. s. lybica*) and Asian wildcats (*F. s. ornata*): implications for their evolution and conservation. *Biological Journal of the Linnean Society*. 2004. Vol. 83. P. 47–63.
9. Гептнер В. Г., Слудский. А. А. Млекопитающие Советского Союза. Т. II, ч. 2. Москва : Высшая школа, 1972. 552 с.
10. Stefen C., Heidecke D. Kranio-metrische Variabilität der Wildkatze (*Felis silvestris* Schreber, 1777) im Harzgebiet im Vergleich zu anderen Populationen. *Hercynia N. F.* 2011. B. 44. S. 253–285.
11. Stefen C., Heidecke D. Ontogenetic changes in the skull of the European wildcat (*Felis silvestris* Schreber, 1777). *Vertebrate Zoology*. 2012. №. 2. P. 281–294.
12. Gol'din P., Gladilina E., Startsev D. The latest dated historical record of the Wildcat (*Felis silvestris*) from Crimea. *Праці Теріологічної Школи*. 2015. Т. 13. С. 57–60.
13. Саварин А.А. Краниологический атлас млекопитающих Беларуси. Насекомоядные. В 3 частях. Ч. 1. Минск: Колорград, 2017. 94 с.
14. Саварин А. А. Патологии черепа северного белогрудого ежа (*Erinaceus concolor roumanicus*), обитающего на территории Беларуси: [монография]. Гомель: БелГУТ, 2015. 190 с.
15. Kiroglu Y., Calli C., Karabulut N., Öncel Ç. Intracranial calcifications on CT. *Diagnostic and Interventional Radiology*. 2010. № 4. P. 263–269.